

A magyar, horvát és angol idiómák kontrasztív elemzése

Deriř, Katarina

Undergraduate thesis / Zavrřni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:752700>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zařtićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-06**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

J. J. Strossmayer Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar nyelv és irodalom és angol nyelv és irodalom alapképzés

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku Filozofski Fakultet

Preddiplomski studij mađarskog jezika i književnosti i engleskog jezika i
književnosti

Deriš Katarina

Magyar, horvát és angol idiómák kontrasztív elemzése
Poredbena analiza idioma u mađarskom, hrvatskom i engleskom
jeziku

Szakdolgozat

Završni rad

izv. prof. dr. sc. Zoltan Medve, voditelj katedre, tanszékvezető

dr. sc. Ana Lehocki-Samardžić, poslijedoktorandica

Osijek, 2015

Kivonat

Ebben a dolgozatban kontrasztív módszerekkel vizsgálom a magyar, a horvát és az angol nyelv közötti kapcsolatot az idiomák példáján.

Az idióma egy jelzőfény a nyelv természetére. A magyar nyelv válogatott idiomáival igyekszem megvizsgálni a történelmi és politikai történetek hatását a nyelvre a magyar és az angol nyelv példáján.

Dolgozatomban tizenöt magyar idiomát mutatok be, amelyekhez angol és horvát megfelelőket keresek. Továbbá azt is szeretném megvizsgálni, hogy van-e különbség az angol és a horvát nyelvet érte nyelven kívüli hatások között.

Példáimat táblázatba szedtem, amelynek fő célja vizuálisan is rávilágítani a nyelvek közötti csak a nyelv mélyebb szintjein érezhető jelentésbeli kapcsolatokra és különbségekre.

Kulcsszavak: idióma, fogalmi metafora, nyelvi metafora, kontrasztív elemzés, frazeológia

TARTALOM:

1. Bevezető.....	3
1.2 Téma meghatározása.....	3
1.3 Tézis.....	4
1.4 Módszerek.....	4
2. A horvát, magyar és angol nyelv közötti kapcsolatok.....	5
2.1 Politikai és társadalmi kapcsolatok.....	6
2.2 Az angol nyelv hatása a magyar és a horvát nyelvre.....	6
3. Frazeologia és idiómák.....	6
3.1 Az idiómák csoportosítása.....	7
4. Az idiómák részletes elemzése.....	9
4.1 Fogalmi metafora teljes átfedése.....	10
4.2 Fogalmi metafora részleges átfedése.....	11
4.3 Részleges/teljes fogalmi metafora átfedése magyar és horvát nyelvben, más fogalmi metafora angol nyelvben.....	12
4.4 Egyéb fogalmi metafora mindhárom nyelvben.....	14
4.5 Angol és horvát idióma átfedése.....	15
5. Tézis bizonyítása.....	16
6. Összefoglalás.....	16
7. Felhasznált irodalom.....	18

1. Bevezető

A nyelv az emberi kommunikáció elsődleges eszköze. Egy nyelv egy adott embercsoportra jellemző, és ennek segítségével teszi lehetővé a mindennapi kommunikációt. Egy adott embercsoport nyelve eltrér a másiktól, ami egyben nyemcsak nyelvi, hanem nemzeti azonosulást is jelent. Minden világnyelvet a csak rá jellemző jelenségeitől függően elemezhetünk, amit a dolgozatban vizsgált magyar, angol és horvát nyelvi példák bizonyítják. Nyelvtipológiai különbségek ellenére, a kontrasztív módszerek alkalmazásával, mégis azt vesszük észre, hogy ugyan minden nyelv egyedi és különleges, de a nyelvhasználat a beszélők közötti pszichológiai és megismerő eltéréseket is tükröz, viszont az is bizonyítható, hogy más és más nyelveknek számos közös jellemzője is van.

Egy nemzet nem tudja magát teljesen elzárni nyelvében úgy, hogy azt ne ériék külső hatások. Történelmi, gazdasági, politikai és egyéb változások befolyásolják nyelvünk használatát, valamint egészen sajátos kontaktus jelenségeket is idézhetnek elő.

Az egyik legérdekesebb, de ugyanakkor leginkább kutatni érdemes nyelvészeti ág a frazeológia. A frazeológiai kutatások nagyrészt segítik a nyelv természetének feltárását. Az idiomák és egyéb az élő nyelvből származó kifejezések felvázolják a nyelvet használók kultúráját, és belátást nyújtanak az amúgy idegen számára latens szemantikai jelenségekre. Jelen dolgozatban a kontrasztív elemzéssel vizsgált idiomák nyelvi anyagát és a magyar, a horvát, az angol nyelv kapcsolatát fogom bizonyítani.

1.2 Téma meghatározása

Dolgozatomban a fej összetevőt tartalmazó idiomákkal foglalkozom, azok elemzését mutatom be kontrasztív módszerekkel. Két okból is ezt az összetevőt választottam; az első ok az, hogy a testrészeket tartalmazó idiomák gyakoriak, második pedig, hogy ezek olyan idiomák, amelyekkel egyetemi hallgatók leginkább fognak találkozni képzésük során. Dolgozatommal szeretném segíteni a kezdő nyelvtanulási folyamatot, mivel az idiomák használata a nyelv felsőbb fokú ismeretéhez tartozik, ezáltal a kezdő hallgatók számára ezek teljes és pontos megértése nagyon nehéz feladat.

1.3 Tézis

Angol nyelv nagy mértékben hat angol és magyar nyelvre, bárhog, szerintem magyar és horvát nyelvnek több hasonlóság van. Néha nehéz észrevenni a hasonlóságok, azért mert mindennapi életben angol mindig jelen van, és szókincs kívül nehéz hallani hasonlóságok magyar és horvát nyelv között. Úgy hiszem, egy mélyebb hasonlóság van magyar és horvát nyelv között. Ezekkel az idiómákkal kiprobálok bizonyítani azt, hogy történelem miatt, horvát és magyar csináltak egy hatot mélyebb nyelv szinten és ez lesz látható példákban a dolgozatomban. Ezt hiszem, hogy nem minding fontos mi idióma száma, ezt is lehet, hogy több példa lesz angol nyelvben horvár nyelvnel. Nagyon fontos figyelni minden összetevőre és idióma szerkezetére.

1.4 Módszerek

Lakoff and Johnson 1980-ban adták ki a "Metaphors We Live By" című tanulmányukat, amelyben a metafora témáját dolgozták ki részletesebben. Arra a következtetésre jutottak, hogy a metafora alapvető a gondolkodás és a nyelv strukturálásában. Az emberek gyakran használnak olyan fogalmakat és szókincsot egy adott szemantikai területen, amikor gondolkodnak vagy beszélnek egy másik területről. Metaforának két típusát ismerjük, az egyik a fogalmi metafora másik pedig az ún. nyelvi metafora. Ebben az elemzésben a fogalmi metafora a bázis. A fogalmi metafora a kapcsolatot két szemantikai területek szintjén gondolat között kifejezi, mint például a a metaforikus kapcsolat a fej és az okos szó között. Az elemzés folyamatban figyelni fogunk a jeletés változására, és hogyan magyar, horvát, és angol kifejezi ezt a jelentést. Dolgozatomban feldolgozott példák elemzésében a konceptuális/fogalmi metafora alapú jelentésváltozásokat írom le, de arra is külön figyelmet fordítok, hogy az adott nyelv, milyen nyelvi elemekkel fejezi ki a feldolgozott jelentést, ugyanis a az idiómák jelentése nyelvenként nem változik, a formájuk és összetevőjük nyelvektől függ.

Deignan hivatkozott tanulmányában (1997: 353-355) hasonlóképpen szervezett vannak az idiómák, a fogalmi metafora szerint. Deignan nézte, milyen módon lengyel diákok fognak fordítani az angol adott idiómákat: *" Két fontos cél volt: először is kikeresni az egyezéseket a két nyelv között azáltal, hogy a fordítások (kutatók által ellenőrizve) mennyire állnak közel az angol metaforához, másodsor kideríteni, hogy a diákoknak nehéz volt-e*

*megérteni és lefordítani a metaforákat, és ha igen, akkor melyik típus okoz nehézséget*¹ (Deignan, 1997: 353). A fordított eredményeket megszervezte a fogalmi metafora szerint: *” Bár a metafora nagy valószínűséggel minden nyelvben előfordul, és néhány konceptuális metafora több kultúrában és nyelvben is hasonló módon él, nem található meg minden grammatikai vagy konceptuális metafora két nyelvben azonos módon*² (Deignan, 1997: 353), de az egész kifejezésre is figyelt.

Ezáltal Deignan átrendezte az idiomákat több csoportba. Ugyanezen az alapon a dolgozatomban a fogalmi metafora segítségével beosztani és szervezni fogjuk az idiomákat, és nézni fogunk milyen módon angol és horvát használjuk a fogalmi metaforákat jelentés függően.

Nagyon fontos megjegyezni milyen értelme van a fej összetevőnek. Kövecses Zoltán és Szabó Péter a hivatkozott tanulmányában (1996: 326-355) a kéz idiomákat részletesen kidolgoztak. Elemzett idiomák megmutattak nagy eltéréseket a jelentésükben. A kéz lehet egy ember, készség, szabadság, megszállottság, és így tovább. Az elemzésemben magyar idióma jelentésével találtam a horvát és angol idiomákat. A jelentés a fókuszban van. A jelentés segítségével felfedezhetjük a kapcsolatokat a nyelvek között. Nem lesz fontos megmutatni eltéréseket a jelentésükben, hanem van-e egy olyan idióma fej összetevővel horvát és magyar nyelvben. Eredményekkel fogunk tudni dönteni melyik nyelvnek nagyobb hatása van magyarra.

2. A horvát, magyar és angol nyelv közötti kapcsolatok

Többféle kapcsolat van a kulturák, nyelvek és nemzetek között. Ebben a fejezetben csak olyan hatásokkal foglalkozom, melyek jelentős változásokat okozhatnak a nyelvi anyagon.

2.1 Politikai és társadalmi kapcsolatok

¹ Saját fordítás - *”There were two aims: firstly to explore the correspondences between the two languages by seeing how closely translation equivalents (checked for acceptability by the researchers) corresponded to the metaphor used in English, and secondly to find out whether students had problems understanding and translating the metaphors, and, if so, to see whether certain types of metaphor had proved more difficult to understand and translate.”*

² Saját fordítás - *” While metaphor is almost certainly a feature of all natural languages, and some conceptual metaphors are common across several cultures and languages, not all linguistic or conceptual metaphors will be shared by any two languages.”*

A nyelv nem egy statikus emberi tevékenység, folyamatosan változik és fejlődik. A politikai és társadalmi változások a nyelvre sokszor úgy hatnak, hogy újabb és újabb szavak és kifejezések jönnek létre, melyek jelentésükkel követik a nyelven kívüli változásokat. A több évszázados politikai, gazdasági, kulturális és egyéb kapcsolatok miatt a magyar és a horvát nyelv rendkívül sokat hatott egymásra. Pannónia területén való együttlét következménye a két magyar és a horvát nemzet olyan szoros kapcsolata, amely a kultúrát, vallást és a nyelvet is érintette. A magyar és a horvát nemzet kapcsolata hivatalosan 1102-ben kezdődött a perszonálunióval, és egészen 1918-ig tartott.

2.2 Az angol nyelv hatása a magyar és a horvát nyelvre

A magyar és a horvát történelemben Anglia és később Amerika nem játszott fontosabb szerepet, így az angol nyelv sem hatott a magyar és a horvát nyelvre olyan mértékben, ahogy ezt számos más európai és nem európai nyelvben érzékelhető. Az angol nyelv ma már az élet minden területén jelen van. Újabban az angol és az amerikai kultúra az egyre jobban terjedő globálizáció miatt különböző kultúrákra ezáltal a világ nyelveire is nagy mértékben hat, így a magyarra és a horvatra is. Ezt nagyrészt az amerikai filmeknek és zenének köszönhetjük, de ugyanakkor a globálisan működő kereskedelem és gazdaság is jelentős mértékben hozzájárult az angol nyelv globális használatához. Mindezek miatt az angolt nemcsak bizonyos szituációtól függő helyzetekben használjuk, ami miatt a nyelvi kölcsönzések is nagy mértékben történnek az eredményesebb és könnyebb kommunikáció érdekében.

3. Frazeológia és idiómák

Ebben a dolgozatban az idiómák kontrasztív elemzésével foglalkozom. Az idiómákat a frazeológia vizsgálja. A nyelvtudomány valamennyi területe közül a frazeológia a legösszetettebb. A frazeológia olyan kifejezésekkel foglalkozik, amelyeknek jelentését sokszor kontextuson kívül elsőre nem érthetjük meg. Frazeológia viszonylag új ága a nyelvészetnek, ami csak a 20. század első felétől mutat komolyabb eredményeket.

A magyar, a horvát, és az angol frazeológia még fejlődik, ami miatt még az idióma meghatározására nincs egy elfogadott definíció. A magyarban, például a szólások és közmondások is a frazeológiai része, a horvátban pedig nem. Továbbá minden egyes nyelvre vonatkozóan a nyelvészek között az idióma meghatározásában sok a nézeteltérés. Ennek

következtében, jelen dolgozatban a kontrasztív vizsgálat átláthatóbb elemzése érdekében Katz & Postal (1963) definíciója mellett döntöttem, miszerint az idióma *"bármely két vagy több morféma összefüggése, amelyiknek az összetett jelentése nem származtat az összetevő morfémáiból"*, (Katz / Postal, 1963: 275-6). Katz / Postal definícióját azért választottam, mert a feldolgozott magyar, horvát és angol forrásokban ez egy olyan meghatározás, ami mind a három nyelvrendszer leírásának megfelel, valamint az átvitt értelem problematikáját is részben érinti.

3.1 Az idiómák csoportosítása

Az eredményes elemzés érdekében az idiómákat valamilyen módon rendszerezni kell. A forrásnyelv a magyar. A magyar idióma jelentéséből kiindulva kerestem ki a horvát és az angol idiómákat. Csak olyan idiómákat kerestem a magyar nyelvben, ami a fej összetevőt tartalmazza. Döntésemet többek között az is befolyásolta, hogy a feldolgozott nyelvi anyag az adott nyelvekben eltér, mégis a testrészeket tartalmazó idiómák mind a három nyelvre jellemzőek. Ebből az következik, hogy a testrészeket tartalmazó idiómák valószínűleg az idiómák legősibb típusa. Az ember az ősidőktől kezdve a testét a világot felfedező eszközként használja: *"Az ember legfontosabb viszonyítási pontja ősidőktől fogva elsősorban önmaga. Saját testéhez képest osztotta fel a világot olyan alapvető bináris oppozíciókra, mint elöl/hátul, lent/fent, jobbra/balra, kívül/belül, önmaga és a másik ember, férfi és nő, fő- és mellékes dolgok. Nem meglepő tehát, hogy az idiomatikus kifejezésekben olyan gyakran találkozunk az emberi test, illetve az egyes testrészek képi felidézésével..."* (Kerékjártó, 244).

Az alábbi elemzésben az idiómák szerkezetét és összetevőit fogom bemutatni. A felsorolt idiómák sokszor nagyon különböznek nyelvtől függően, de vannak olyan példák is, amelyek elemei hasonlóak vagy teljesen megegyeznek a három nyelvben. Az idiómákat egy táblázatba foglaltam össze. Ezeket az idiómákat később kisebb táblázatokba szerkesztem. Az idiómákat hasonlóságuk szerint rendeztem el.

A vizsgált idiómák:

	MAGYAR	HORVÁT	ANGOL

1.	Egy fejjel rövidebb lett (O. Nagy, MSZK)	Skratiti koga za glavu (Menac,Fink-Arsovski, Venturin, HFR)	Take somebody's head off/ knock somebody's off (Fink- Arsovski, Vrgoč Hrv-eng FR)
2.	Fején táncol (O. Nagy, MSZK)	Visiti nad glavom/vratom Skakati kome po glavi (Matešić, FR hrvatskog ili sprskog jezika)	Hang over someone's head (Oxford Dictionaries, http://www.oxforddictionaries.com/)
3.	Fején találja a szöget (Maruszkai, Szó, ami Szó)	---	Hit the nail on the head (Oxford Dictionaries, http://www.oxforddictionaries.com/)
4.	(még) ha a feje tetejére áll is (Maruszkai, Szó, ami Szó)	---	Stand on your head (Cambridge Dictionary http://dictionary.cambridge.org/)
5.	Összedugják a fejüket (Maruszkai, Szó, ami Szó)	---	Put (their) heads together (Cambridge Dictionary, http://dictionary.cambridge.org/)
6.	Akinek a fejében nincs, legyen lábában (O. Nagy, MSZK)	Tko nema u glavi, ima u nogama (Hrvatski jezični portal, http://hjp.novi-liber.hr/)	---
7.	Abba fáj az én fejem/ A fejem se fájna (O. Nagy, MSZK)	Baş koga boli glava/ ne boli koga glava (za koga, što) (Matešić, FR hrvatskog ili sprskog jezika)	---
8.	Azt se tudja, hol (áll) a feje (O.Nagy, MSZK)	Ne zna ni gdje mu je glava (Menac,Fink-Arsovski, Venturin, HFR)	Lose your head (in a mess, panic) (Bendow, EHFR)
9.	Nem megy a fejében (Fargács, MSZKSZ)	Ne ulaziti nekome u glavu (Hrvatski jezični portal, http://hjp.novi-liber.hr/)	It goes over my head (Bendow, EHFR)

10.	Tiszta a feje (Forgács, MSZKSZ)	Bistra (mudra) glava (Matešić, FR hrvatskog ili sprskog jezika)	Be in your right mind (Bendow, EHFR)
11.	Nem esett a feje lágýára (O. Nagy, MSZK)	Nije netko pao na glavu (Matešić, FR hrvatskog ili sprskog jezika)	Have your head screwed on (Bendow, EHFR)
12.	A feje lágýára tapint valakinek (O.Nagy, MSZK)	Oprati/ prati glavu (kome) (Menac,Fink-Arsovski, Venturin, HFR)	Give somebody a piece of your mind (Fink-Arsovski, Vrgoč Hrv-eng FR)
13.	A maga feje után megy (indul) (O. Nagy, MSZK)	Glavariti po svojoj glavi (Matešić, FR hrvatskog ili sprskog jezika)	To be strong-headed/mind (Fink-Arsovski, Vrgoč Hrv-eng FR)
14.	Fejével játszik (Forgács, MSZKSZ)	Glava je kome u torbi (Menac,Fink-Arsovski, Venturin, HFR)/ Kockati se čijom glavom (Matešić, FR hrvatskog ili sprskog jezika)	Put your head in a noose Put your head on the block (Bendow, EHFR)
15.	Megfordul a fejében (Forgács, MSZKSZ)	Sine misao (u glavi) (Matešić, FR hrvatskog ili sprskog jezika)	cross one's mind (Bendow, EHFR)

4. Az idiómák részletes elemzése

A fentebb hozott példákat az alábbiakban részletesebben elemzem a szófajtnai, jelentéstani és szintaktikai szempontok szerint, miközben elsősorban a metafora teljes és részleges átfedésére összehasonlítok. Sokszor a három nyelvben párhuzamosan vizsgált idiómákban felhasznált nyelvi elemek szófajtnailag eltérnek. Nyelvi elemeket vizsgálva szemantikai eltéréseket is mutatnak a kiemelt példák, miszerint az idiómák jelentése különböző szavakkal adják vissza – részben vagy teljesen- a magyar példában érzékelt jelentést. Ez sokszor a kulturális háttértől is függ, mert ugyanaz a szó nem minden kultúrában ugyanazokat a jelentéseket, ugyanazokat a konnotációkat rejti magában. Ezekből alakulnak ki a szintaktikai hasonlóságok és

különbségek elemzése. Szintaktikai szinten a szintagmák összetevői a fentebb meghatározott példákban nyelvenként más és más viszonyokat mutatnak, pl. a 12. példában egy birtokos-jelzői viszonyt a magyarban a horvátban egy sima főnév helyettesít, az angolban pedig egy birtokos szerkezet jelentkezik, amelynek jelentésben és szintaxisában semmi köze nincs a kiinduló magyar példához azon kívül, hogy ugyanazokban a szituációkban használatos.

4.1 Fogalmi metafora teljes átfedése

Az alábbiakban bemutatott idiómák sora a fogalmi metafora teljes átfedését mutatják. Az átfedéseket a szófajtani, jelentéstani és mondattani szinten fogom elemezni. Ha mindhárom szinten egyidejűleg érzékelhetők átfedések, a fogalmi metafora teljes átfedéséről van szó. Értelemszerűen a mondattani struktúra a nyelvtipológiától is függ, ezért nem lehet teljes mértékben egy adott nyelv szintaktikai struktúráit átvinni egy másik nyelvbe. Az ilyen átfedés lehetetlen, mivel a nyelv morfológiai jelenségeitől és a nyelvi jelek természetétől is függ.

MAGYAR	HORVÁT	ANGOL
Akinek a fejében nincs, legyen lábában (O. Nagy, MSZK)	Tko nema u glavi ima u nogama (Hrvatski jezični portal, http://hjp.noviliber.hr/)	---
Abba fáj az én fejem/ A fejem se fájna (O. Nagy, MSZK)	Baš koga boli glava/ ne boli koga glava (za koga, što) (Matešić, FR hrvatskog ili sprskog jezika)	---

MAGYAR	HORVÁT	ANGOL
Összedugják a fejüket (Maruszki, Szó, ami Szó)	---	Put (their) heads together (Cambridge Dictionary, http://dictionary.cambridge.org/)

4.2 Fogalmi metafora részleges átfedése

MAGYAR	HORVÁT	ANGOL
Fején találja a szöget (Maruszki, Szó, ami Szó)	---	Hit the nail on the head (Oxford Dictionaries, http://www.oxforddictionaries.com/)
(még) ha a feje tetejére áll is (Maruszki, Szó, ami Szó)	---	Stand on your head (Cambridge Dictionary http://dictionary.cambridge.org/)

A megadott példákban nincs teljes fogalmi átfedés. Annak ellenére, hogy a példákban látott elemek fedik egymást jelentésbeli, szintaktikai és szófajtnai szinteken, az idiómákat összetevő lexémák különböznek. A lexéma jelentésbeli és a tartalmi doménje jelentős igen fontos a fogalmi metafora megértésében. Ha egy lexéma megváltozik, mégha nincsenek szófajtnai eltérések, az már nem ugyanaz a fogalmi metafora. Vitatható az a kérdés, miszerint a lexémák megváltoztatása csupán a nyelv különleges természetét tükrözi, így alapján a fogalmi metafora ugyanolyan maradt. Véleményem szerint éppen a magyar „talál” ige konnotatív jelentése kissé lágyabb, mint az angol „to hit” igéjé, amely konnotációja picit erősebb, és éppen ez az a nyelvi bizonyíték arra, hogy a tárgyalt példák nem mutatnak teljes mértékben átfedéseket, hanem csak részlegesen. Az első angol példában is eltérő igei elemeket látunk. Az angol „fején találja a szöget” idiómában „Hit the nail on the head” az ige „to hit” magyarul „megüt” és nem „talál” (ang. to find). A második példában a fentebb bemutatott nyelvi változások történtek egy összetevő elhagyásával, ami az angol idiómában fölösleges lenne. Az angol „(még) ha a feje tetejére áll is” idiómában a „fej teteje” birtokos szerkezetű kifejezés, az angol idiómában a helyén csak „fej” főnév áll.

4.3 Részleges vagy teljes fogalmi metafora átfedése magyar és horvát nyelvben, más fogalmi metafora angol nyelvben

MAGYAR	HORVÁT	ANGOL
Egy fejjel rövidebb lett (O. Nagy, MSZK)	Skratiti koga za glavu (Menac, Fink-Arsovski, Venturin, HFR)	Take somebody's head off/knock somebody's off (Fink-Arsovski, Vrgoč Hrv-eng FR)
Nem megy a fejébe (Fargács, MSZKSZ)	Ne íci nekome u glavu (Hrvatski jezični portal, http://hjp.novi-liber.hr/)	It goes over my head (Bendow, EHFR)
Nem esett a feje lágyára (O. Nagy, MSZK)	Nije tko pao na glavu (Matešić, FR hrvatskog ili sprskog jezika)	Have your head screwed on (Bendow, EHFR)
Atz se tudja, hol (áll) a feje (O. Nagy, MSZK)	Ne zna ni gdje mu je glava (Menac, Fink-Arsovski, Venturin, HFR)	Lose your head (in a mess, panic) (Bendow, EHFR)
Tiszta a feje (Forgács, MSZKSZ)	Bistra (mudra) glava (Matešić, FR hrvatskog ili sprskog jezika)	Be in your right mind (Bendow, EHFR)

A fenti táblázatban bemutatott magyar nyelvű idiómáknak a horvát és az angol nyelvben is van párja. Érdekes megfigyleni, hogy az összes magyar-horvát idióma párok szinte az összes megadott kritérium szerint fedik egymást, míg az angol példák jelentős eltéréseket mutatnak a magyar fogalmi metaforával szemben.

Két magyar-horvát vonatkozású példán szintaktikai szintű eltérések érzékelhetők; "Atz se tudja, hol (áll) a feje" összevetve a "Ne zna ni gdje mu je glava" és "Egy fejjel rövidebb lett" összevetve a "Skratiti koga za glavu" példával, amelyek ugyanúgy szintaktikai szinten is mutatnak eltéréseket, miközben az összes többi szinten átfedések mutathatók ki. A lexémák használatában csak ritkán jelentkeznek jelentősebb eltérések, mint ahogy ezt a magyar-horvát vonatkozású idiómák nagy száma is mutatja. A 4.2-es táblázatban látható a "Nem esett a feje lágyára" példa, amelynek a horvát változatában a „fej“ főnév modifikátora nincs jelen, ebben az esetben a "lágyára" modifikátor, és csak a táblázat utolsó példájában láthatunk változásokat

a lexémák eltérő használatában. Nagyon fontos kiemelni, hogy a magyar „tisztá” és a horvát “bistra” szó konnotációja hasonló, annak ellenére, hogy más a lexéma. A “Nem megy a fejébe”, és “ne ići u glavu” példa összevetéséből látjuk, hogy az átfedések az összes nyelvi szinten észlelhetők.

A magyar idiómák angol párjában jelentősen megnő az eltérések és a nem átfedések aránya. A dolgozatban feldolgozott anyagban csak egy példában látható teljes átfedés. A “Nem megy a fejébe” és “It goes over my head” a szófajtan szintjén eltéréseket mutatnak, és annak ellenére, hogy mondattani és jelentéstani egybeeséseket mutatnak, lexikai szinten a fogalmi metaforáról teljesen más képet mutatnak, amikor ezt magyar-horvát vonatkozásban vizsgáljuk. Az összes többi angol példával kapcsolatban a nyelv bármelyik szintjén nem lehet párhuzamot venni a magyar párjával, nem is lehet őket átültetni magyar nyelvre. Mondattanuk és összetevői teljesen megváltoztak a fogalmi metafora jelentésének kifejezése érdekében magyar nyelven. Ezt legegyszerűbb egy fordítási példán szemléltetni; “Egy fejjel rövidebb lett” és “Take somebody's head off/ knock somebody's off” - “rövidebb lett” angol idiomában cselekvő igével, “leüt” vagy “elvisz” fejezünk ki. “Nem esett a feje lágyára” és “Have your head screwed on” - angol nyelv használja teljesen más fogalmi metaforát. Angolul ezt mondjuk, hogy “valakinek a feje rácsavart kell lenni”. “Atz se tudja, hol (áll) a feje” és “Lose your head (in a mess, panic)” - ezek az idiómák és más fogalmi metaforát használnak. Angolul mondjuk, hogy “elveszítjük a fejüket”. “Tiszta a feje” és “Be in your right mind” - angol idióma mutatja nagy eltérést összetevőkben. Angol idiomában “ész” szó van. Angolul mondjuk, hogy “kell lenned helyes eszben”

4.4 Egyéb fogalmi metafora mindhárom nyelvben

MAGYAR	HORVÁT	ANGOL
A feje lágyára tapint valakinek (O.Nagy, MSZK)	Oprati/prati kome glavu (Menac,Fink-Arsovski, Venturin, HFR)	Give somebody a piece of your mind (Fink-Arsovski, Vrgoč Hrv-eng FR)
A maga feje után megy (indul) (O. Nagy, MSZK)	Glavariti po svojoj glavi (Matešić, FR hrvatskog ili	To be strong- headed/minded (Fink-Arsovski, Vrgoč Hrv-

	sprskog jezika)	eng FR)
Fejével játszik (Forgács, MSZKSZ)	Glava je kome u torbi(Menac,Fink-Arsovski, Venturin, HFR)/ Kockati se s čijom glavom (Fink-Arsovski, Vrgoč Hrv-eng FR)	Put your head in a noose/Put your head on a block (Bendow, EHFR)
Megfordul a fejében (Forgács, MSZKSZ)	Sine misao (u glavi) (Matešić, FR hrvatskog ili sprskog jezika)	Cross one's mind (Bendow, EHFR)

A fenti táblázatban bemutatott idióma csoport olyan példákat tartalmaz, amelyek lexémái és mondattana jelentősen különbözik az idióma eredeti háttérjelentés megőrzése és fordítása, a fogalmi metafora megtartása érdekében.

Az első két magyar példa és azok horvát és angol megfelelői olyannyira különböznek, hogy összehasonlításuk csak fordítás segítségével lehetséges. "A feje lágýára tapint valakinek" horvátul szó szerinti fordításban "mosni a fejét" lesz, angolul pedig "adni valakinek az ész darabját". Az ilyen példák azt mutatják, hogy a fogalmi metafora teljes átfedésének feltételei nem jöttek létre, ezáltal a kontrasztív elemzés alkalmazása sem lehetséges olyan, amelyet korábban láttunk, mivel ehhez minimális átfedések szükségesek. "A maga feje után megy (indul)" horvátul szó szerinti fordításban "saját feje szerint uralkodni", angolul "erős fejű/gondolkodású" lehet az ember. Ez a példa sem nyújt elég átfedést a bevezetőben megadott metodológiához, mivel a mindhárom nyelvben látott fogalmi metafora teljesen különbözik. Az utolsó két példa hasonlóságok olyan szintjét mutatja, amelyek lehetővé teszik a megadott kontrasztív módszer alkalmazását. A "Fejével játszik" példa horvátul szó szerinti "valakinek a feje a táskában van" lesz vagy "kockázik a fejével", angolul ez "tenni a fejét egy hurokba" vagy egy "kőkockára tenni a fejét". A két horvát példa közötti második példában látott fogalmi metafora egybeesik a magyarral kisebb lexéma változásokkal, amely konnotatív jelentésében hasonló a magyar és a horvát példához.

Az angol példa nem ad lehetőséget a kontrasztív módszerek alkalmazására, hacsak ne fordítjuk le szó szerinti az idiómákat, és részeit külön-külön elemezzük. Az utolsó példa hasonló jelenséget bizonyít, ami részleges mondattani, lexikai és szófajtnai átfedést mutat a

horvát és a magyar idiómák között, míg az angol példa teljesen más szóösszetétellel jelzi ugyanazt a fogalmi metaforát; "Megfordul a fejében", horvátul: "virradt egy gondolat a fejében", angolul "valami átment az eszén".

4.5 Angol és horvát idióma átfedése

MAGYAR	HORVÁT	ANGOL
Fején táncol (O. Nagy, MSZK)	Visiti nad glavom /Skakati po glavi (Matešić, FR hrvatskog ili sprskog jezika)	Hang over someone's head (Oxford Dictionaries, http://www.oxforddictionaries.com/)

Az utolsó táblázatban két horvát példát látunk, amelynek szerkezete és összetevői egyes horvát és angol idiómákkal hasonlíthatók össze. Ettől függetlenül a horvát nyelvű idióma a fogalmi metaforára nyújt példát, és ez a nyelv minden szintjén kimutatható. Ilyen vonatkozásban elemezhető az első horvát idióma az angol megfelelőjével. A horvát idióma variációi összhangban vannak egy magyar és egy angol idiómával. A "Fején táncol" magyar idióma horvát megfelelője a "fején ugrál". Az angol "Hang over someone's head" (Valakinek a feje fölött lóg) és horvát "Visiti nad glavom" teljes fogalmi metafora átfedését mutatja".

5. Tézis bizonyítása

Az első két táblázatban a 4.1 példa alatt csak három példát találunk a teljes fogalmi metafora átfedésére. Ha figyelembe vesszük azt, hogy itt három különböző típusú nyelvről beszélünk, akkor nem is tűnik olyan furcsának a nyelvi anyagban látható példák közötti eltérések.

A 4.2 és 4.3 számú táblázatok legjobban hangsúlyozzák a magyar és a horvát és a magyar és az angol nyelv közötti kapcsolatokat. A 4.2 táblázatban két olyan magyar-angol vonatkozású példát látunk, amelyben lexikai eltéréseket észlelünk, és ami még fontosabb, az idiómák konnotációja is más. Ilyen példákat a 4.3 számú táblázatban is láthatunk.

Ugyanakkor a lexémák konnotatív jelentése a horvát példákban magyarhoz közeli maradt. Továbbá a 4.3 számú táblázat egyben azt is megmutatta, hogy a horvát példák száma alapján gazdagabb, ismét át bizonyítva, hogy a horvát nyelv mennyiségi szempontból kimagaslo az angol felett. A 4.4 táblázatban kiemeltem azokat a példákat, amelyek fogalmi metafora használatával a horvattól és az angoltól különböznek.

A 4.4 táblázatban kiemelt idiómák olyan példák, amelyek fogalmi metaforája más-más az angolban és a horvátban. Táblázatban is érdekes, mert más fogalmi metafora áll az adott jelentés helyében, bármennyire is hasonlóságokat lehet megtalálni a magyar és a horvát példák között. Annak ellenére, hogy más fogalmi metafora van a példákban, az idiómák szerkezetében több kapcsolatot is észre lehet venni a magyar és a horvát nyelv között. A 4.5 táblázatban egy érdekes esetre kell felfigyelni, amikor a két horvát példa közelebbről fog hasonlítani a magyar és az angol nyelvben látott fogalmi metafora.

6. Összefoglalás

A fentebb tárgyalt példák azt bizonyítják, hogy a magyar és a horvát nyelv közti kapcsolat erősebb, mint a magyar és az angol nyelv közti kapcsolat. Az angol és a magyar példák közti különbségek sokkal nagyobbak, mint a magyar és a horvát példák között. A lexémák konnotatív jelentése közelebb áll a magyar és a horvát példákban, amit az ilyen példák száma is bizonyít, az angol példák összevetésével továbbá jelentős ingadozást érzékelhetünk. Ebből az következik, hogy a különböző nyelvtipológia ellenére, a horvát és a magyar nyelv hosszú közös múltja miatt nem lesznek annyira feltűnőek a jelentésbeli különbségek az alapstruktúrákban, de az élőnyelv és annak részei, pl. az idiómák, váltakozni fognak a két nyelv között.

Dolgozatomban a kontaktus jelenségeket bizonyító példákat mutattam be. Az angol nyelv, népszerűségének ellenére, az idiómák szintjén nem hatott jelentős mértékben a magyarra. Olyan példák is találhatóak a feldolgozott korpuszban, amelyekben érzékelhetők a fogalmi metafora teljes vagy részleges átfedései, alapjában mégis ezek száma sokkal kisebb, mint a horvát idiómákkal észlelt átfedések száma. Mindenképpen érdekes kiemelni, hogy az angollal való teljes átfedés csak egy példában látható a magyarhoz viszonyítva, a többiben csak részleges átfedések érzékelhetők, ha egyáltalán vannak. Ez még egy bizonyítéka annak, hogy a magyar és a horvát nyelv szorosabb kapcsolatban áll egymással. Azt is érdemes kiemelni, hogy a magyar és a horvát idiómák között az eltéréseket nem lehet minden szinten látni, ezzel is azt bizonyítva, hogy az adott idióma nyelvi kölcsönzés útján került be a nyelvbe, annak alakja pedig a forrásnyelv természetét és a célnyelv átvételi képességeit tükrözi. Az, hogy az angol nyelvű idiómák összevetésében vagy teljes mértékben eltéréseket vagy teljes átfedéseket érzékelünk, két fontos tényre utal; azoknak a fentebb tárgyalt idiómáknak, amelyek már beépültek az élő nyelvbe, nem volt elég idejük különösebben alkalmazkodni az új nyelv rendszeréhez, ezért arra következtethetünk, hogy egészen új kontaktus jelenségekről van is szó.

7. Felhasznált irodalom

1. Bendow, Ivana, *Englesko hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb: Školska knjiga Zagreb, 2006
2. Cambridge Dictionaries Online, <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>, letöltve; 2015.7.20.
3. Deignan, Alice; Gabryś, D.; Solska, A., *Teaching English metaphors using cross-linguistic awareness-raising activities*, <http://eltj.oxfordjournals.org/> at Oxford Brookes University, letöltve: 2015.6.26.
4. Fink-Arskovski, Željka; Menac, Antica; Venturin, Radimir, *Hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb: Naklada Ljevak, 2003
5. Fink-Arsovska, Željka; Vrgoč, Dalibor, *Hrvatsko engleski frazeološki rječnik*, Zagreb: Naklada Ljevak, 2008
6. Forgács, Tamás, *Magyar szólások és közmondások szótára*, Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2003
7. Hrvatski jezični portal, http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search_by_id&id=fFdhXBE%3D, letöltve: 2015.9.9.
8. Johnson, Mark; Lakoff, George, *Metaphors We Live By*, Chicago: University of Chicago Press, 1980
9. Katz, Jerrold J., Postal Paul M., *Semantic Interpretation of Idioms and Sentences Containing Them*, Massachusetts: Research Laboratory of Electronics, Massachusetts Institute of Technology, 1963
10. Kerékjártó, Ágnes, *Frazeológia a magyar nyelv tanításában*, http://epa.oszk.hu/02400/02472/00013/pdf/EPA02472_Hungarologia_2000_2_1-2_223-247.pdf letöltve: 2015.7.4.
11. Kövesces, Zoltán; Szabó, Péter, *Idioms: A View from Cognitive Semantics* 326-355, *Applied Linguistics*, Vol 17, No 3, Oxford: University Press 1996

12.Matešić, Josip, *Frazeološki rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, Zagreb: Školska Knjiga, 1982

13.Maruszki, Judit, *Szó, ami szó*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 2012

14.O. Nagy, Gábor, *Magyar szólások és közmondások*, Budapest: Akkord Kiadó, 2005

15.Oxford Dictionaries; Language matters,
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/>, letöltve: 2015.7.20.